

ULB Halle
001 747 312

3/1

D. Fai 1418

Nur für den Lesesaal

بوتىن دونيا يوقسوللارى بىرلەشىگىنى!

۱. ل. سقوموروحوف

كەسەللى مالا بىر نىجى كۆمەك

تور كەنچەلەشدىرەن:
ۋەلمەمەت شەرەپ اوغلى

باسب چىقاران: س. س. س. ر. خالقلارنىڭ دويىب نەشرىياتى
مەسكاۋ - 1926 يىل

А. Л. СКОМОРОХОВ

**ПЕРВАЯ ПОМОЩЬ
БОЛЬНОМУ СКОТУ**

на туркменском языке

Центральное Издательство Народов Союза С.С.Р.

Москва, Никольская, 10.

بوئین دونیا یوقسوللاری برله شیئنگز!

آ. ل. سقومور و حوف

Shannasachao: bel manuu skatu

که سه للی مالا

Bibliothek der
Deutschen
Morgenländischen
Gesellschaft.

برنجی کومدهک

تور که نه چله شیرهن: ۋلمه ممت شهره پ اوغلی

باسب چیقاران: سه. سه. سه. ر. خالقلارینگ دو یب نه شریاتی

مه سکاؤ - 1926 یل

[Шоттодочоу, ст. 2.]

Книга набрана и отпечатана
в 1-й типо-литографии
Центрального Издательства
Народов С. С. С. Р.
Москва, Шлюзовая Наб., 162
в количестве 2000 экз.
Главлит № 48116

کتابک ناما کهره کلیگی.

مال کسه للهري دوغریسندا کوپ کتابلار یازیلیدر. کوپ آداملار
کتابلاری هه وهس بلهن ساتین آلیلار، چونکی شول کتابلاری
اوقیب مال دوغترسز ههم کسه للهین ماللاری به جهره رس دیب
پیکر ادیالهر. البته ده اول پیکرلهر اوز اوزیگی آداماق.
برنجی مال کسه للهري حاقندا یازیلان کتابلار، مال دوغترک
یهرینی توتا بلمهز. اول سبه به بدن شونک یالی کتابلاردان تامال
دوغترک کومه گی لازم بولینچا پهیدا انماق بولار. امما
«کسه للی هه یوانا برنجی کومه ک» دیمه ک باشغا سوز. چونکی
حاجان مال دوغتراری گلهر دیب کسه ل گوزلاب دورمایا یادا
ایل آراسنداقی بولار بولماز دهرمانلار بیلهن کسه للی مالی
به جهرمه ک بولمایا. اوندان اوتهری شو کتاب کسه للان هه یوانه
ناتاریقا کومه ک اتمه کلگنی گور که زیاندر.

كەسەللان ھەيۋانا بونجى كۆمەك.

قارین چیشى.

قارین چیشىندەن كۆپلەنجى ازىت گورىان سغردىر.
اول كەسەلك اوزى تومس گونلەرى بوليا، قارین حيشمانك
سەبەبلەرى: ياغنى گىجە چىغنا ازلەن سولى اوتلارى يادە
ياش يورونجە كەلەم ياپراغى، بر يەردە قزىب كوپ
ياتان گوك اوت ۋە بى غايرى زايا بولان چويرءان
ھەگلان ايملەردىر.

ھەيۋان شو تارقا ايملەرى ايپەندەن سوڭ تيزلك
بلەن كەسەللەيا. اوۋال قارنى چيشيا. مسلى ايچىنك سول
تارايى چيشەن يالى بولب آچ چوقر دىيەن يارى
توممەرىب دوريا. شول چيشەن يەرىنە بارماق بىلەن
اوراندا دەپرەگك سەسى يالى سەس بەرياندىر. شو
تارقا كەسەللى ھەيۋان ايمنى ايمەيا، گاوشىمەسى قاليا،
آغزندان كوپك آقىب، دەم آلماسنى كوپەلدىب، گوزلەرى
قان بلەن دولب ھەيۋان قورقا- قورقا تە ۋە رەگنى
گوزلاب ايگرەنيا. ايچى آزگىدىا يادە ھىچ گىدمەيا.

ھەيۋاننىڭ ياغشى بولماسى اوغرىنى بلىپ ۋاغتندا كومهك
بەرمەكدەدر. تيزلك بىلەن مال دوغتارنا آدام ايپەرىپ
چاغرما ليدر البەتدە دوغتار شوننىڭ يالى يەرلەردە حوكمان
گەليا. اول گەلمەزىندەن اوۋال چەپ ءبوۋرىنى سامان
بىلەن سورتىپ آۋقالامالى.

اگر تاپلسا ايسكىپىدار بىلەن اندامنى سورتەلى.
ايچىنە سابىلى سو بىلەن ماشىن اوروب آراستالامالى
ۋە ايچىنە ھەم دوزلى حىيارك سونى بەرمەلى در.

يەنەدە گاگرتمەدەن اوترى اورلەن سامانا (سورتەجە)
آرا باياغنى چالپ ھەيۋاننىڭ آغزىنا سالىپ قويمالى
شول گاكىرەن زاماندا ايچىندە يەل بولسا چىقىپ آيرىليا
آحرىنجى كومهك (ترواوكار) دىيەن توربا جىق بلەن
قارىنى دەشمەك البەتدە اول ايشى مال دوغتارىندان
باشقا آدام باشارماز.

آت سانجىسى.

بو كەسەلنىڭ بەللى بر آدى يوق، حايسى يەرى آغرىسا
شوگا گورە آد قويليا. دوزوك آدى سانجى در. سانجى
كەسەل قورقىلى، اوزى ھەم كوپىلەنجى تومس گونلەرى
بوليا. كەسەلنىڭ سەبەبلەرى: مەيداندا كوپ اوتلاتماق يادا

اويدە كوپ ايم بەرمەك، ايم اييەندەن سوڭ قاتى
سورمەك ۋە ساۋىق سوبەرمەكدەر. اگەردە اولاغ ياش
قزىل يورونجانى يادا چويران ھەڭلان بەدانى كوپ
ايسە سانجىلاماغى مومكىندەر. كوپىلەنج ديشلەك اولاغلاردا
سانجى سوغولجانىدان بوليا. اولاغ برددەن كەسەللەيا،
ايمنى ايمەيا، كوپلەنجى قاريننى گوزلاب بىرنجى آياغىدان
ايكنچى آياغنا سويەنيب، ءاوك آياقلارى بلەن يەرى
ءدوريب كاياتيپ كاتوريا. سىدىگى توتولوب تەزەكلەمەسى
قاليا. گوپچى سانجىدان ھەيۋان يقىليب آياقلارنى
اوروب دەرلەياندر، ۋاغتىدا كومەك اديلمەسە تىترەب دەمى
توتولوب اولەر.

بەجەرگى كومەگى.

كەسەللى اولاغى ھىچ چاپغا قوشمالى ءدالدر؛ چۇنكى
زىياندىن باشقە زات بەرمەز اگەر اولاغ يەرە قاتى يقىلسا
ايچىنك بىر يەرى يارىلماغى مومكىندەر. اوڭا گورە اسكىپىدار
يارپىسىنى كوپلەنجى قارينك ساغ تاراپىنى. سو قاتشدر ب
سامان بىلەن سورتەلىدر.

اگەر اپتەكدەن دەمىياتا، روماشكا دىيەن اوتلارى
آلب سوۋك ايچىنە سالىب اولاغايچىرىب قارنىنى قزغن
زات بلەن باغلاساك ھەممە سىندەن پايدالير اقدر. كاۋاغتلار

قارنىنى ساۋىق سو بىلەن يوماغى ھەم ماسلاھات اديالەر.
سىرتىنى اليك بىلەن آڭلى آراستالاب ايچىنە ماشىن
اورماليدر.

ايچىنى سورماگا چىگىت ياغنى دوزلى حىيارك سوۋى
بلەن قاتشدر ب ھەر ساپارنا اوچ دورت چويشە بەرمەليدر.
اگەردە تاپلسا بر گرۋەنكە چەنلى ايگلىس دوزىنى سوۋا
قاتىب بەرمەك مومكىنيدر. البەتدە آڭ بىلەن اولاغى
قارقدرمان ايچرمەك لازم. امما اوباتەبىيلەر نەۋە اولاغ
بيچيان آداملارا اينانىب كەسەللەن اولاغى بەجەرتەلى
عدالدر. سانجىنىك ھەر بر حياندە مال دوختارنى چاغرماق
پارزدر، اگەردە قاتى زەرورچىلق بولماسا اوبابە جەرگىسىنى
اتمەلى عدالدر.

زەھەرلى اوتلاردان كەسەللەمەك.

زەھەرلى اوتلارى ھەيۋانلارك اوزلەرى ياغشى
تانىيالار، امما آچ ھەيۋان اوڭات اوت يوقلغندان
كوپىلەنچى ياز گونلەرى اوزىنى زەھەرلى اوتلارا اوريا
كاواغتلەر ياغشى اوتلارك آراسىنا زەھەرلى اتلار دوشيا.
زەھەرلى اوتلار قاتى كوپدر، ۋەلىن ھەر بر يەردە
بولمايا. كوپسى قورانندان سوڭ زەھەرنى يتىر يالەر.
زەھەرلى ارتلار كاندر مسالى: كەرتوپ ياپراغى سارى
گول، سويتلى اوت، ۋە غايرىلار.

زەھەرلى اوت ايپەن ھەيوانلار يىقىلىيالار تىترە يالەر،
يادا قوۋاتسىز لانيالار. آغزندان كوپك آقيا، ايچينە
آغرى دەگىب كاۋاغلار قان بىلەن ايچى گە چيا. سىدىگى
ھەم قان قاتشقى بولوب، قولاقلارى آياقلارى ساويپ
تىتراب دەرلەياندر.

بەجەرگى كومهگى.

ايچ سورگىسىنى بەرىب ايچينە ماشين اورماليدر.
ايچينى گە چرماگە چىگىت ياغىنى بەرمەك گە رەك. اوچ
دورت كەرەن ھەر گوندىه اولاغنا ۋە اوامى شاحلى مالا ھەر
ساپارنا بر چو يشە چىگىت ياغى ايچرما ليدر. بولاردان
داشارى اندامنى اورىلەن سامان بىلەن ياغشى سورتمە ليدر.
اگەردە گويچلى ھەيۋان اوزىنى يترسە مال دوغتارنى
چاغرماق لازمدر.

سىدك توتولماغى.

سىدك توتولماق كەسەلى كوپلەنجى آتلاردا ۋە بىچىلەن
آتلاردا بوليا. سەبەبى سىدك ياتاغندا يادا سىدك يولىندا
داش قالماقدر. كاۋاغلار سىدك يولى قساليا يادە چىشيا.
بولارداندا داشارى دامارى چەكەندە ۋە سىدك ياتاغى
زايابولاندا ھەمدە كاۋاغلار اولاغك سىدك يولىندا توتوق

رەڭلى بلاماق يالى برزات كوپەلەندە سىدىگى توتولياندر.
اولاغى ۋاقتىدا سىدرمە يانلارى سىدك توتولماغىڭ آحرقى
سە بە بىلپىر

سىدك توتولماغىڭ برنچى نشانى شودركى، اولاغ تىز -
تىزدەن آرتقى آياقلارنى آچىب قويرغنى قالدرب سىماگە
تەبىيار لانيا؛ اگەردە سىيە بلمە سە ھە يۋان غار شا ايچىنى
گوزلاب آياقلارى بلەن يەرى عدورىب قويرغنى بولاب
كاۋاغتلا ر اگرنىب يقىلىب ياتيا. ايمنى ايىەنوق ۋە سوۋىنى
ھەم ايچمەيا. مسلى ايچ سانجيسى ياليدىر.

بەجەرگى كومەگى.

ھە يۋاننىڭ سىدك يوللارنى دامارلارنى آڭ اتمەك
لازمدر؛ چونكى كاۋاغتلا ر داش، چىش ۋە بى غايرى
شونىڭ يالى زاتلار بوليا. پاىحاس بىلەن سىرتىنا اليگى
سوقىب ايچەگىسىنىڭ آشاق يانيندان ال بىلەن باسمالى
(اليگە رەزىن يالى توغالاق بر زات دەگەركى شول
سىدك ياتاغيدىر.) شول تارىقا كاۋاغتلا ر ھە يۋانى سىدرمەك
بوليا. ايكى ساتاننىڭ آراسىنى ال سورتەمەك ياغنى آۋقالاماق
ھەم پەيداليدىر. كاۋاغتلا ر ھە يۋانى بر گىڭ جايدا
قويساڭ كومەك سىز ھەم ياغشى بوليا. البەتدە مال

دوغتارڭ كومه گى ھەممەسندەن ياغشىدر؛ چونكى اول
بر حيل ماشين بىلەن (كاتەتەر) ھەيۋانڭ سىدگنى بوشالدىيا.
اول بە جەرگى قىن عدال ۋە ھەمىشە سالاماتلىق بىلەن
قوتولياندر.

سغر دوۋىنەندە نامە اتمەك گەرەك.

كوپلەنجى سفرڭ ايمىنە دوغرالمادق كەرتشگە تورپ
ۋە شوغوندر سالنيا ۋە آچ سغر ھەم شو زاتلارى
آچلقدان يادا بر زاددان قورقب چەينەمان يووتيا. شول
سە بە بدەن كاۋاغتلار تورپ يادا كەرتشكە بوغازندا
دوۋىنب قاليا. نە آگرى گىدىا نەبارى قايدىا. شوگا
دوۋىنمەك دىب ادبەريالار.

دوۋىنەن ھەيۋان بوينىنى سوزىب، آغزندان كوپك
آقب قوسجاق يالى بولوب اوسگىريا آخردا قارنى
چىشىب دەمىنى تىز - تىزدەن آلىب، گوزلەرى قان بىلەن
دولب ھەيۋان قورقنچلى يالى بولوب كوب ۋاغتلاردا
ايش تەلەكەچلىك بىلەن قوتولماغى مومكىندر.

اگر كەرتشكە ياشونڭ يالى زاد ھەيۋان بوغازىنىڭ
آغزىنا ياقىن تاراپىندا دوران بولسا بوغازىنىڭ داشى تاراپىندان
ال بىلەن سەرادىب بلمەك بوليا.

بەجەرگى كۈمەگى.

اوۋال ھەرەكەتلەنمەلى شول كەرتشگانى يادا تورپى
ايزىنە چقارماغا بوغازىنا بر ستا كان چىگىت
ياغىنى قويوب داش تاراپندان گويچ بىلەن
آۋقالماليدركى شول بوغازندا قالان كەرتشگە ياتورپى
ايزىنا قايتارماغا كۈمەك بەرەر. اگەردە پەيدا اتسە
اوندا آغزىنى آچىپ بارماق بىلەن آلمانگ تارىنى
اتمەلى. بو خىل بەجەرمەك بىلەن آلاجى بولماسە اوندا
ايچىنە ايپەرمەگك اوغرىنى اتمەلى. بر ساپ يولمەك ۋە
ايسلاگدە اگەردا يارىالى چىيىگك اوچىنا تاۋچادان ياستىق
بەجەرىپ پوغتا باغلاب ياستىقجا غازا ياغ چالماليدر. مونى
تاييارادەندە سوگرا ھەيۋانگك آغزىنى آچىپ دىلىنى
چقارىپ شول چىيىق بىلەن بوغازندا قالان زادى آكلىجى
ايچىنە قارشى ايتەكلەمەليدر. شو بەجەرگى آگساتدا
بولسە يەنەدە مال دوغتارنى چاغرماق ياغشىدر. اونگك
برخىل ماشىنى باردىر شول ماشىن بىلەن بەچەرمەك قاتى
آگساتدر.

قان گىتمەك.

قان گىتمەگك سەبەبى كويپىلەنچ يارادر. قان گەلمەگك
قورقىلدىغى يارانگك اولىغىندان، كىچىلگىندەن ۋە يارانگك
يەرىندەن بىلنىيا. يارا اولى بولسا قورقىلىدر. اگەردە يارا

كېچى بولسا اونداندا كۆب قورقىسى يوقدر مونداندا شارى
بورنندان يادا آغزندان قان گەلياندركى بوزەيلى قان
گەلمەك كاۋاغت قورقىلېدر.

قان گەلمەگى ناخىل ساقلامالى.

ياراسى اولى بولماسا قان ساقلاماق قىن ۶۰ دالر
كاواغتلار كۆمەكسز ھەم قوتوليا. برنچى ايل آراسىندا
دەستور بولان كۆمەك پوغتا باغلاماقدىر، يارانى قاينان
آراستا ساۋىق سوبىلەن يوۋىب ۋە باغلان اسگىلەرك ھەم
يومىشاق آراستا بولماغى گەرەكدر. يەنە دە ياراننىڭ
اوستىندە بوز، قارسالساڭ يادا ساۋىق سو قويساڭ قاننىڭ
گەلمەگى دىنار. اوندان داشارى آراستا اسگىنى قاينان
سوۋا ازىب ياراننىڭ اوستىنە قويساڭ، يادا بولماسا
سكىپىدار تاپىپ شوننىڭ بىلەن اسگىنى ازىب ياراننىڭ قان
گەليان يەرىنە قويساڭ اول ھەم پەيدالېدر. پالچق قوم
ۋە شولار يالى زادلار قويمالى ۶۰ دالر؛ چونكى اول
زاتلاردان پەيدا بولماز. امما يارانى حايالاماق مومكىندىر.
بر نيچە يارانى تىكمەلى بوليا اونى البەتدە دوغتاردان
باشقا آدم باشارماز. اوڭا گورە برنچى كۆمەكدەن سوڭ
كەسەللى ھەيۋانى مال دوغتارىنە گورسەتمەك لازمدىر.

اول ساڭا نامه اتمه ليدگنى آيدار. اگه رده آغزدان يادا
بورندان قان گه لسه اوندا هاياللامان دهرره و دوغتارا
گوركه زمهك زهروردر.

هه يوان يقيلاندا ياده بريهرينه بر زاد ده گيب
بوليان اغرلار و ه پارالار.

شونك يالى يارالار هه يوانلاردا هه ميشه بوليا. يارانك
و ه آغرينك قورقيلديغى يا قورقيلى ءدالديگى يقيليب
يارا دوشهن و ه آغران يهريندهن ماليمدر.

كوبله نجى يقيليب آغران يهرى چيشيا سوگرا هه
اوز - اوزيندهن آيريليا. زور بيله ن آياقلارنك اوستينه
يقيلسا سوگكينك دهويلمه گى، آورانماغى ياده چيزلماغى
مومكيندر. ماحلاسى يقيلماق آغرسى هه ر حيلدر وه
آغرينك قورقيسى هه م دهك ءدالدر. هه ر حيل يقيلماقادا
دهرسى زايا بولماز اماده رينك آشاغنداكى سوگك
اوورانار.

به جهرگى كومه گى.

گوپچ بيله ن يقيليب آغران بولماسا اوندا اوز -
اوزيندهن به جهرگيسز هه م آيريليا. اگه رده چيشى اوامى
بولسا دهس لايقى ايكى اوچ گون بوز، قاريادا ساويق
سو و اسگينى ازيب قارشا قوراندا تازالاب

شول چيشك اوستينه قويماق لازمدر ياسوۋىق پالچتق
بيلەن اول چيشك اوستينه چالپ قارشا قوراندا ساۋىق
ساقلاماقدان اوترى ساۋىق سۇ بيلەن ازمليدر.

اگرده چيشى ايكى اوچ گوندىن آيريلماسا اوندا
بر ال يوز سو پريليان ياغليغى ازيب اوچ دورت كهرەن
اپلاب هەيۋانك ناخوش يەرنە قويب اونك اوستيندە اوۋەل
سوگە چرمەيان قاغز قويوب اوندان سوك بر قزغن پاحتايا
يوك يالى بر زات قويوب پوختا باغلاماليدر ۋە هەر اون
ايكى ساغاتدان تازالەمەك لازمدر. شول چيشى بر آزياغ
چالپ آوقالاماق هەم پەيداليدر. اگرده يقيليب آگران
يەرى گويچلى ديب قورقى ادساك، اوندا البەتدە مال
دوغتارنا بارماق زەروردر.

شاخك زايا بولماسى.

شاخك زايا بولماسى هەر حيلدر، كاۋاعتلار شاخ
دويىب بيلەن دەۋىليا، كارواختلار شاخك قابيغى آيرىليا ۋە
شو تاريقا هەم شاخ بر آزاجق دە ۋىليب امما جايندا پوختا
دوريان ۋاغتى هەم بوليا.

بەجەرگى كۈمەگى

اگر شاخك دەۋىك يەرى ماغلوم بولسا شول دەۋىك
يەرىندەن آيرىب يەرنە سوۋىق آرابا ياغىنى چالماق
لازىمدر. يادا دەۋىك يەرى پوختا بولسا اوندا آراستا
يوۋىب تالڭ قابىغىندان اوچ دورت سانى بارماق يالى
آغاچ بەجەزىب شول سىنق يەرك تەۋەرە گندە قويىب داشىنى
پوختا باغلامالىدر. شاخك قابىغى آيرىلان زامانىدا يەكە آرابا
ياغىنى چالماق ھەم يەتەر. قان آقان ۋاغتى پوختاراق
باغلابو آيرجاق زامانك باغلان اسگىك قوران بولسا
اسكىنى ازىپ آك بلەن آيرماق لازىمدر.
البەتدە مال دوغتارنا ماسلاخات سالماق پەيدالىدر.

بېشمەك ۋە دوگماق.

بېشمەك سەبەبى كوپلەنجى اوتدان، قزغن سودان،
گوچلى دەرمانلارك اوغرىنى بىلمان پەيدالانماقدان، ھەك
كارخانالارندا ايشلەمەك دەن وبى غايرى شو تارىقا زاتلاردان
بوليا. برنچە يەردە اەندامنك قىللارى يانىپ دەرسى بر
آز بېشيا، برنچە يەردە قابارىب دوريا. شوتارىقا بېشمەك
البەتدە قورقلىدر. دوگماق كوپلەنج تاوqlاردا بولياندر
تاۋىقلارك كەكەچلەرى دوگيا. دوگمانك ۋە بېشمەكك
سەبەبلەرى ھەر حىل بولسادا، امما ايكىسىدە بر كەسەلدەر.

بەجەرگى كۈمەگى.

بېشەن يەرى گويچلى بولماسا بر اسگىنى ساۋىق سوۋا
ازىب قوراندا قارشا تازالاب بېشەن يەرىنە قويمايدىر.
اگەردە كويچلى بېشەن بولسا چىگىت ياغىنى چاللىب
باغلاماق گەرە كدىر. تاۋىقلار ك گە كە چلەرى گويچلى
دوگسا البەتدە مال دوختار نە ماسلاحتات سالماق ياغشىدىر.

ھەيۋاننىڭ امجەك كەسەلى.

امجەك كەسەلى كوپلەنجى ساغىلىيان سفرلاردا بوليا.
امجەگىنە بر زاد دەگىب يارالانسا، امجەگىننىڭ ايچىنە چاپازاد
گىرسە و آراستا ساغلاماسە شو تارىقا زاتلار امجەك كەسەلىنىڭ
سەبەبلەرىدىر. ھەمىشە امجەگىننىڭ بىرنىڭ يادا ايكىسىنىڭ
اوجى قاتى بوللىب كەسەل باشلانىا. ۋە كوپلەنجى آرت
تاراپىندا كى ايكى امجەگى كەسەلەيا، شوننىڭ يالى چىشى،
دەسلابقى گونلەر ال بلەن بارلاندا قاتى، قىزغن ۋە كەسەلى
ھەم ماغلوم بوليا، ساغان زاماننىڭدا سویت بەرمەيا؛ يادا
بەرسەدە قاتق يالى بوليا. اگەر كەسەل اوزاقلانسا امجەگى
يارا بولياندىر.

بەجەرگى كۈمەگى

امجەكلەرىنى آراستا يوۋىب آك اتمەك كەرەك اگەردە
امجەكلەرنى چىشەن يەرىندە يارايادا شو تارىقا زاد بولسا
اوۋالقى ايكى اوچ گون شول چىشنىڭ اوستىنى ساۋىق سوۋا

اسگيەنى ازىب باغلاماق يادا بوز وە قار قويماق لازمدر.
امجەكلەرىنىڭ اوجىنى باغلاماق گەرەكدر. اگەر سۇيت
آزبەرسە يادا بەرمەسە دە تيز - تيز دەن ساغماق زەرورددر.
شو تارىقا كەسەلدە سغرى ياغىنى شول كەسەللان يەرنە
چالېب آۋقالماق كوپ پەيدالېدر.

اگەر دە كەسەل اوزاقلاشسا حوكمان مال دوغتارنا
يارىب ماسلاحات سالما گەرەكدر.

دابان سورىلمەسى.

آتلارك دابان سورىلمەسى بر آياغى بىلەن ايكنچى
آياغنىڭ اوستىنە باسما دان يادا دەپشمە دەن بوليا. شونىڭ
يالى كەسەللەر كوپلەنچى يازىنا گوزىنە بوز اوستىندە
قىشىنا قار اوستىندە اگرمچەك يوللاردا بوليا. نالى
اوغرىنى بلمان قاقماق ھەم دابان سورىلمانىڭ سەبەبىدركا
اولاغلارنىڭ آياقلارى تەلەكە بولوب يورانده بر آياغى
بر آياغنا دەگىب دابانىنى سورىا شو سەبەبلەردەن اولاغنىڭ
دابانى چىشب باش بوليا ۋە آغساپ يارا بولماغى ھەم
مومكىنددر.

بەجەرگى كۈمەگى.

كەسەللان دابانىنى آراستا يوۋىب يارا بولان يەرنى
تاپماق لازىمدر. يارانك تەۋەرەگىداكى قىللارنى قىرغىپ
اگەردە توپناغى دەۋىلەن بولسا دەۋىك يەرنى آيرىپ
يارانك ايچىنى تامىز لەمەك لازىدر. اوندان سوڭ ياراننى
آراستا يوۋىب ايتەكەن آلىنان يوددەرمانىنى چالپ
تامىز اسكى بىلەن باغلامالىدر.

نال تەلەكە قاقماقدان بوليان يارالار.

اول يارالار نال قاقمانى بلمەزلىكدەن ۋە نالى تەلەكە
قاقماقدان بوليا. كوپلەنجى نالك مىخى توپناغى مایاسنا
گىرىب يارالایا. ۋە شو تارىقە ھەم مىخك اوجى توپناغىنىك
اتىنە ياقىن بارىب ھەيۋانك آياغى خاراپلاب بو ھەيۋان
برنچە گوندەن آغساماغا باشلايا. اگەردە مىخك اوجى
توپناغىنىك اتىنە گىرسە اول ھەيۋانك نال اورىلاندىن سوڭرا
آغساماغى مومكىندىر. يوراندا اولاغ يارالى آياغى كوپرەك
آغساب ودوران زاماندا شول يارالى آياغى قالدرىب دوران.

بەجەرگى كۈمەگى.

يارالى آياغىنىك نالىنى شول ساغات آيرماق لازىمدر.
ودە سلايقى گونلەر بوز، قار بىلەن ياغلىغى ساۋىدىب
باغلاماق گەرەكدىر. اگەردە شو تارىقا بەجەرگى پەيدا
اتمەسە ھەيوانى كەسەل خاناسىنا آلىب بارمالىدر.

حەيۋان قزىب گەلەندە سوۋا ياقماقدان
بوليان كەسەللەر.

بو كەسەلنىڭ دوغرى آدى تويناغنىڭ قورى آغرىسى.
كۆپلەنجى اونىڭ سەبەبى اولاغ قزىب گەلەندە گەز درمان
ساۋىق سو بەرمەكدر. ۋە شوتارىقا ھەم آرىا يالى ايمى
كوب بەرسەك اولاغنىڭ كەسەللەمەگى مومكىندىر. تويناق
آغرىسى قىنلق بىلەن قوزلان بايتالاردادا بوليا.

اوزال بىلەن ايكى اوڭ تويناغى كەسەللەر يادەجەمى
دۇرت تويناغىنىڭ كەسەللەمەگى مومكىندىر. شونىڭ يالى
كەسەللان اولاغ سو ايچەن زاماندا تويناقلارنا آغرام
سالماز يالى ايكى اوڭ آياغنى ايلەرراك قويب ايچيا ۋە
يوغتا يوللاردا ھەم گويچ بلەن زوردان يوريبا. تويناغنىڭ
اوستىندەن باساندا ھەيۋان كوپ ازىيەت اييا شول آغرى
تويناغى ال بلەن بارلاساڭ قىزغىنلىق سەزىلىياندىر.

بە جەرگى كومەگى.

ا گەردە اولاغ ناللى بولسا نالينى آيرىب تويناغنى
آراستالاماليدىر. امما تويناغىدىن قان آلماي ءدالدىر. چونكى
اول ھەيۋاننىڭ ازىيەتنى بر آزاجق ھايالاتسادا آغرىسىنا
زىياندىر. تويناغىنا بوز قار يادا اسگىنى ساۋىق سوۋا ازىب

تويناغنىڭ اوستىندە قويىب تويناغنىڭ قزغنى آيرىلىنچا
ھەمىشە ساۋىق ساقلامالىدىر. اولاغنىڭ اندامنى سو بىلەن
يارپىسىنى اسكىپىدار قاتشىدىپ سامان سورتىگىچى بىلەن
سورتىمەلىدىر. اىگلىس دوزىنى بەرىپ ايچىنى آراستالاساڭ
ھەم ياحشى بولار اگەر ءتارى بولسا آغزلى ھەيوانى
مال كەسەل خاناسنا املتسەڭ ھەممەسندەن قاۋىدىر.

قوزلان زاماندا كومهك بەرمەك.

ھەيۋانا، ەزىيەتسىز قوزلان زاماندا كومهك بەرمەك
لازم ءدالدىر. چونكى اول ۋاغت ياردەمسىزدە قوزلاماغى
مومكىندىر. امما كاۋاغتلا ھەيۋان قوزلاب بلمان كوپ
ەزىيەت چەكيا. البەتدە اول واغت بىزىڭ كومهگىز لازىمدىر.
شونىڭ يالى يەرلەردە اوزال بىلەن سەبەبى بلمەك
گەرەكدىر. بەلكى سەبەبى چاغاننىڭ اولاقانلغىندان يادا
تەرس گەلمەگىندەندىر. چاغانەسىنىڭ ايچىندە ناحىل ياتاننى
الىڭى سوقىپ بارلاپ بىلمەلىدىر. اوندان اوترى اللەرىڭى
سابى بىلەن آراستا يوويپ، دىرناقلارىڭى آلىپ، ياغلاب،
بارماقلارىڭى يومب چاغاننىڭ ناحىل ياتاننى بارلامالىدىر.
ھەۋان دوغرى قوزلاچاق بولسا چاغانسىنىڭ كەللەسى بىلە
لىكى اوڭ آياغى يادا ايكى آرتقى آياغى ايلەرى بولمالىدىر

شوندان باشقا خيل بولسا اونداهيوان اهزيهتسز قوزلا
بلمهيا. هه يوانلارنىڭ دوزوك قوزلامادق زاماندا يه كه سفره
كومه گيڭكى يه تيرسه بولار. چرنكى بايتالا اولي آڭلىق
گهره كدر. امما آڭسزلقدان كوب زيبان بهرمهك مومكيندر.
ال بيهن سهراده ندهن سوڭ سيغر چاغاسينىڭ دوغرى
گه ليانى ماغوم بولوبدا امما يولى دار بولسا اوندان
چقماغنا كومهك ادمهك بولار. گولانىڭ آياغنا يوشاق يوپ
باغلاب قارشا سفر چيغىلاندا يوۋاش - يوۋاشدان چه كمه ليدر.
امما چيغىلمازدان اوۋال چه كمهك حاتار ليدر. اگهرده
چاغانىڭ بر يا ايكي آياغى سفرىڭ قوزلا جاق زامانى چقماغى
دوروس بولماسا ال بله ن دوروسلهمهك مومكيندر.

انه سينىڭ ايچنده چاغانىڭ گه لله سنى يادا آياغىنى
دوزه تمه لى بولسا اوۋال ايزينه ايتته كلاپ سوگرا دوزه تمه -
ليدر ههر ناجوره بولسادا هه يوانىڭ دوغرى قوزلامان
زاماندا كومهك بهومهك چه تيندر.

يه نهده بولسا سفر بر ايكي ساعات يادا بر گون، ياريم
گون ازيهت چه كسه ده اوندان اولمهز، امما دوختار چاعرماق
جه مى سندهن پهداليدر.

چونكى بو ايشى اوباننه كه لهر نه اينانپ پهدا تاپمار -
سيگىز امما هه يوانا زيبان بهرمه گى مومكيندر.

اندام قزغىنى.

بو كەسەل كوپىلەنجى سەمىز كان ءسۇت بەريان ۋە
ازىيەتسىز قوزلان سىغلاردا بولسا. بىر ساپار قوزلان سىغلار
بونا خوشلقدان كوپ كەسەللەمەيا. بىر گون يا ايكى گون
قوزلاندا سوڭ ھەيۋان بىردەن كەسەللەيا. دەسلاپ بىلەن
ھەيۋان گاۋىشىيە سىنى قويوب گوزى او قىدا بولىيە. سوگرا
آرت تاراينىڭ گويچى كەمە لىب كەسەللى سفر آياغنىڭ
اوستىندا دورا بلماق يىقىلىپ كەللەسنى بىر قاپدالنا بوروب
گوزلەرى يو مولوب دەمى كەمە لىب يورەك شىغلىسى
اشدىليا. يوۋىدىنمىسى قىن بولب يادا يوۋىدىنمەيا.
ايچەگىلەرى ۋە قارنى چىشىب ايچى يوريمەيا ۋە ايچ قزغىنى
كەمەليا. شاحلارى قولاقلىرى ۋە آياقلىرى ساويياندر.
حاتتا ايگىگە بىلەن سائجا گديغرسەريا كەسەل گويچى
بولانسوڭ ھەيواننىڭ بىر گوندەن اولمەگى مومكىندر.

بەجەگى كۆمەكى.

يوۋىدىنمەيا بىلمانسوڭ آغزىندان دەرمان بىرمەك مومكىن
ءدالدر. اول سەبەبەدەن مال دىغىتارنى چاغرىماق لازم، چونكى
بو كەسەلنى بەجەرگىسى بىر حىل شاي بىلەن ھەيواننىڭ
ايچىنە ھاۋا اورماقدىر. امما او حىل اسباب دوغىتاردان باشقە
آدامدا بولماز.

قوزلان ھەيۋان چاغاسنىڭ حالتاسى ساقلانماغى .
بو كەسەل كوپلەنجى حور آرىق سغىرلاردا بولىا .
غايىرى ھەيۋانلار دا كان اوچرايان ەدالدر . اگەر سغرىڭ
قوزلاشى دوزوگ بولسا ، چلخا حالتاسى اوچ ساغاتدان
سەككىز ساغاتا چەنلى چقمايا بەلكى ايكى اوچ گون
چەنلى چقماسادا قورقىلى بولماز حالتا چقمان زاماندا
آوۋال بىلەن گوزە گورنەر ھەيۋانڭ سرتىندا آسىلىب
دوران حالتانڭ اوچلارى سغىر كازامان چىغىلار :
چونكى سىدىك يولىنى شول حالتا ساقلايان
سەبەبىندەن ھەيۋان سىيە بلمەيا . اوچ گوندىن دۇرت
گوندىن توموسىنا اونداندا تىز حالتا چویرىمەگە باشلايا .
بر ھەپتەدەن سوگرا ھەيۋانڭ قوزلايان جايندان توتوق
وەگلى حاپا ۋە پورسى سو دوکىليا . شول سو بىلە ساپاق
يالى بولوب يادا بولەك بولەك بولوب حالتا چقماغا باشلايا .
سغرىڭ ايشداسى كەمەلىب ، تىز حورلانىب سودىنى كەمەلدىا .
اگەردە بەجەرگى ادىلمەسە ھەيۋان كەسەللاب ھىچ قوزلامايا .
بەجەرگى كومەگى .

حالتا آسىلىب ياتان بولسا دىزىنا چەنلى كەسمەك
لازمدر . ھەر گوندىن بر ايكى ساپار شول حالتانڭ آسىلىب
ياتان اوچىندان آڭ بىلەن چەكەك ھەم زىيان بەرمەز .

چونكى كاۋاغت شو تاريقا كومهك بيلەن حالتانك اوزى
چقتيا. بولوردى (كره اولين سوۋى) بيلەن ھەيۋانك
قوزلايان جاينى آراستالاماق، آراستالاماق شو تاريقادى:
رەزىن تور باجىغى ۋە قويفوج تاييارلاب بر ناھار چەمچە
كره اولينى بر چويشە سوۋ قارشىدماق لازمدر. اگەردە
حالتانك چقماسى اوزاقلاشسا دوغتارا ماسلاھات سالمايدىر،

نەسيخات .

بو كتابداقى گورسەدىلەن كەسەللەرىك چەمپىسینە
دوغتار گورمەزىندەن اوۋال برنچى كومهك بەرمەك مومكىنر.
يو قانچلى كەسەللەر موند كورسەدىلەن عدالدر پيكرگزدە
ساقلاماليدركى اگەر بردەن بر نيچە ھەيۋان كەسەللەسە
ۋە چەمپىسنىك كەسەلىنىك اوغرى بر بولسا اوندا چەمپىسنىك
كەسەلىدە بردر. يوقانچلى كەسەللەر وزەھەرلى اوت
اييب كەسەللان ھەيوانلار شونك يالى بوليالار شو
حيل كەسەللەردە نەغەرتانا تيز مال دوغتارنا پەلچيرە
حابار ادمەك كەسەلى واغتندا توتوب يوقانچدان ساقلاماق
ھەر بر آقىللى آداما واجييدىر.

Falt 1418

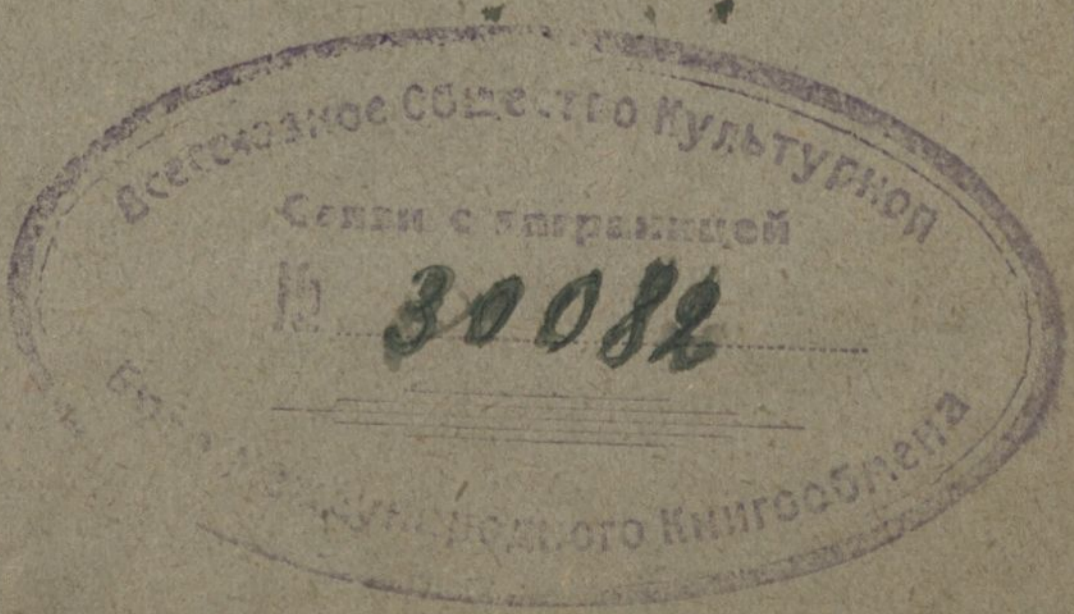

1418

Цена 15 коп.

قیمهتی 15 کاپیک

Skomorochov, A.L.
Pervaja pomošč'
vol'nomu
skotu.

Moskva 1926

Fai
14 18

بوتىن دونيا يوقسوللارى بىرلەشىگىز!

ا.ل. سقوموروحوف

كەسەللى مالا بىر نىجى كۆمەك

تور كەنچەلەشدىرەن:
ۋەلەمەمەت شەرەپ اوغلى

باسىپ چىقاران: س.س.س.ر. خالقلارنىڭ دويىب نەشرىياتى
مەسكاۋ - 1926 يىل

Centimetres

Inches

Blue

Cyan

Green

Yellow

Red

Magenta

White

3/Color

Black

Farbkarte #13

B.I.G.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

1 2 3 4 5 6 7

